Gillich Olivér

Karrierlehetőség a kora újkori keleti diplomáciában. A konstantinápolyi Habsburg-követség titkárai az 1580-as évek első felében

Abstract: Career Opportunities in Early Modern Eastern Diplomacy: The Secretaries of the Habsburg Embassy in Constantinople in the First Half of the 1580s

In the second half of the sixteenth century, the Habsburg rulers maintained a permanent embassy in Constantinople, with shorter or longer interruptions. The missions were headed by the envoys of the time, while the embassy secretaries occupied the next rank below them and usually held office for an average of eight to ten years. Their principal duties included managing the embassy's correspondence and other written business, as well as encrypting the most important outgoing documents. Unlike the embassy interpreters, the secretaries were not of local origin but arrived in Constantinople together with the envoys. The office was generally held by two persons at the same time.

In the late 1570s and the first half of the 1580s, the following individuals served as secretaries. The first was Ambrosius Schmeisser, who performed secretarial duties from 1574 to 1582 under three envoys. The most distinguished career of the period was undoubtedly that of Dr Bartholomaeus Pezzen, who arrived in Constantinople in 1578 as a member of the entourage of the envoy Joachim von Sinzendorf (1578–1581). Pezzen served as secretary until 1587, when, in a development unique in the sixteenth century, he rose to the office of envoy. Owing to his long career, Pezzen was clearly the Habsburg official in Constantinople with the greatest experience and background knowledge during the 1580s. The third figure was Paul Rosa, who succeeded Schmeisser and held the office from 1582 until his death in 1586. A fourth person, Niklas (Nicolas) von Haunold, should also be mentioned: although the sources never refer to him as a secretary, his duties probably differed little from those of the individuals listed above.

Keywords: Habsburg Monarchy; Ottoman Empire; Constantinople; embassy; secretaries

https://doi.org/10.17048/EKKETDIKonf.24.1.2026.269

A 16. században a nemzetközi kapcsolatok intenzívebbé válása magával hozta az államok közötti diplomácia felértékelődését. Fokozatosan terjedt az a szokás, hogy az uralkodók egymás udvaraiban állandó jelenléttel követeket állomásoztassanak. Az egyik legfontosabb központtá az Oszmán Birodalom szultánjának konstantinápolyi székhelye vált, ahol több európai uralkodónak volt állandó diplomáciai képviselete.

Az Oszmán Birodalom már a 15. században is komoly fenyegetést jelentett a Magyar Királyság területére, azonban az 1526-os mohácsi csata, majd Buda 1541-es elfoglalása után viszont már egyenesen a létezését fenyegette. Ennek ellenére vagy éppen ebből kifolyólag a magyar királyi trónt is elfoglaló Habsburg-házi uralkodók igyekeztek diplomáciai kapcsolatot kiépíteni az oszmánokkal. Az első ilyen irányú kapcsolatfelvételekre már közvetlenül az 1526 utáni időszakban sor került, azonban az állandó követség intézménye csak az 1540-es évek végére állt fel.[1] 1547-től összesen tíz állandó Habsburg-követ állomásozott Konstantinápolyban, majd a létrejött és megszilárdult rendszer egészen a tizenöt éves háború (1591/93–1606) kitöréséig fennmaradt.[2]

Tanulmányomban elsősorban az 1581 és 1583 között szolgálatot teljesítő Friedrich von Breuner követ időszakával,[3] azon belül is a második vonalban szolgálatot teljesítő követségi titkárokkal kívánok foglalkozni, akik a levantei származású tolmácsokkal (*dragománok*) együtt fokozatosan növekő, már-már nélkülözhetetlen szerepet játszottak a követség működtetésében és a diplomáciai kapcsolatok fenntartásában.[4] A téma illeszkedni kíván az ún. „új diplomáciatörténet" kínálta sémarendszerbe, melynek célja vizsgálni a nemzetközi diplomácia másod-, illetve harmadvonalban szolgálatot teljesítő szereplőit.[5]

A Breuner-követség

Friedrich Freiherr von Breuner 1581. január 19. és 1583. augusztus 19. között látta el a konstantinápolyi Habsburg-követség vezetését. Breuner életéről mindeddig viszonylag kevés információval rendelkezünk, legalábbis ami a követi működése előtti időszakot illeti. 1542 körül született egy alsó-ausztriai főnemesi család fiaként.[6] 1554-ben Padovában folytatott tanulmányokat, azután Ernő főherceg főkamarása lett, majd pedig elnyerte a császári tanácsosi címet is.[7]

[1] Török 1930.
[2] Fenyvesi 1986: 345–348.
[3] Gillich 2024: 450–461.
[4] Ágoston 2022: 332–333.
[5] Strohmeyer 2017: 177–198.
[6] Papp 2003: 99.
[7] Müller 2006: I. 403.

Először az 1580-as év elején említik a források mint lehetséges jövendőbeli konstantinápolyi követet,[8] minden valószínűség szerint az Ernő főherceg melletti többéves szolgálatának köszönhetően eshetett rá a választás. Breuner a kíséretével 1580. november 17-én indult útnak Bécsből,[9] majd 1581. január 19-én érkezett meg az Oszmán Birodalom központjába.[10] Követi működésének első fél évében elődje, Joachim von Sinzendorf (1578–1581) is Konstantinápolyban maradt, hogy minél jobban fel tudja készíteni a rá váró feladatra.[11] Ez azonban nem bizonyult egyszerűnek, ugyanis rendszeres konfliktusok jellemezték ezt az időszakot. Először is már a követsége első évében Breunernek komoly nézeteltérése támadt az Oszmán Birodalom nagyvezírével, Kodzsa Szinán pasával (1580–1582). Ennek oka elsősorban a Habsburg uralkodó által a szultánnak és a nagyvezírnek küldendő diplomáciai ajándékok elmaradása volt.[12]

A követség (és maga a követ) életében a legmozgalmasabb év egyértelműen 1582 volt, amikor is megrendezésre került a szultáni trónörökös körülmetélési ünnepsége.[13] Erre a több hétig tartó eseményre – melyre közel egy éven keresztül készültek, és amelyet végül nyáron rendeztek meg – a konstantinápolyi Hippodromban (törökül: Atmeidan) került sor.[14] Európa és a Közel-Kelet uralkodóinak jelentős része követeik útján képviseltették magukat az eseményen, így ebből az alkalomból II. Rudolf császár (1576–1612) is elküldte rendkívüli követét, Bedeghi Nyáry Istvánt Konstantinápolyba.[15]

Friedrich von Breuner élte a későbbiekben szerencsétlen fordulatot vett, ami miatt nem tudta kitölteni teljes követi ciklusát: 1583. augusztus 10-én lovasbalesetet szenvedett,[16] aminek következtében augusztus 19-én távozott az élők sorából.[17] Holttestét először a galatai Szent Ferenc-templomban temették el,[18] végül azonban még ugyanabban

[8] II. Rudolftól Ernő főherceghez: Prága, 1580. február 1. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 41. Konv. 1. fol. 148v.

[9] Ernő főhercegtől II. Rudolfhoz: Bécs, 1580. november 18. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 43. Konv. 1. fol. 84r.

[10] Joachim von Sinzendorftól és Friedrich von Breunertől II. Rudolfhoz: Konstantinápoly, 1581. január 21. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 43. Konv. 2. fol. 111r.

[11] Joachim von Sinzendorftól és Friedrich von Breunertől II. Rudolfhoz: Konstantinápoly, 1581. július 1–2,11. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 44. Konv. 3. fol. 7v–8r; Sinzendorf 1581. június 9-án hagyta el Konstantinápolyt.

[12] Friedrich von Breunertől II. Rudolfhoz: Konstantinápoly, 1581. július 31. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 44. Konv. 3. fol. 145r; Friedrich von Breunertől II. Rudolfhoz: Konstantinápoly, 1581. augusztus 5. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 44. Konv. 4. fol. 17.

[13] A körülmetélési ünnepségről részletesebben: Terzioğlu 1995: 84–100; Reindl-Kiel 2009: 37–58.

[14] Hammer-Purgstall 1829: 119.

[15] Ernő főhercegtől II. Rudolfhoz: Bécs, 1581. október 21–23. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 45. Konv. 2. fol. 54r.

[16] Friedrich von Breunertől II. Rudolfhoz: Konstantinápoly, 1583. augusztus 13. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 49. Konv. 1. fol. 199–202.

[17] dr. Bartholomäus Pezzentől II. Rudolfhoz: Konstantinápoly, 1583. augusztus 20. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 49. Konv. 1. fol. 222r.

[18] dr. Bartholomaeus Pezzentől II. Rudolfhoz: Konstantinápoly, 1583. szeptember 4. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 49. Konv. 2. fol. 54r–55r.

az évben hazaszállították Bécsbe, ahol a Schottenkirchében található családi sírboltban helyezték örök nyugalomra.[19]

A követségi titkárok

A 16. század második felében a követségi titkárok – a követekkel ellentétben – nemcsak három-négy évig, hanem akár egy évtizeden keresztül is Konstantinápolyban tartózkodhattak. Fő feladataik közé tartozott a hivatali ügyek intézése, úgymint a bejövő és a kimenő levelezés kezelése, valamint ezen iratok titkosításának elvégzése, illetve a titkosítás feloldása. Hosszabb konstantinápolyi tartózkodásuknak köszönhetően kiterjedtebb ismeretekkel rendelkeztek, mint a követek, ezáltal a gyakorlatban nem ritkán komoly beleszólásuk volt a követség mindennapi ügyeibe. Általában egyszerre két személy töltötte be a tisztséget, és egyfajta hierarchia is megfigyelhető volt közöttük: mindig volt egy rangidős és egy fiatalabb, kevesebb tapasztalattal rendelkező titkár. A kettős feladatellátással a folytonosságot voltak hivatottak biztosítani, vagyis az egyik titkár hirtelen távozása vagy halála esetén a másik egyedül is tovább tudta vinni a folyó ügyeket, majd pedig rá hárult az új titkár „betanítása".

Ambrosius Schmeisser

A Breuner-adminisztráció első felében a sziléziai származású, breslaui születésű Ambrosius Schmeisser töltötte be a rangidős titkári pozíciót.[20] Korai életéről kevés információval rendelkezünk: sziléziai származása és evangélikus hite mellett ismert,[21] hogy 1571-ben jelen volt a Bruck an der Murban tartott stájer tartományi gyűlésen, amely a protestáns rendek és Károly főherceg között kibontakozó konfliktusról ismert.[22] Ezt követően 1574-ben találkozunk vele ismét, amikor az újonnan kinevezett konstantinápolyi Habsburg állandó követ, David Ungnad (1574–1578) kíséretével megérkezett

[19] Paul von Eizing követtől II. Rudolfhoz: Konstantinápoly, 1583. november 5. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 49. Konv. 3. fol. 72r.

[20] Müller 2006: VIII. 224–226.

[21] Utóbbira a származása mellett az evangélikus prédikátornak, Stephan Gerlachnak küldött levelei utalnak, melyekben negatívan írt a katolikusokról. Ambrosius Schmeisser Stephan Gerlachhoz. Konstantinápoly, 1581. szeptember-november. Tübingen UB, Mh 466, Bd. 2, S. 392. Lásd: https://thbw.hadw-bw.de/ansicht/person/5c332be664d4903d907f71b2 Elérés ideje: 2026. március 28.

[22] Gerlach 1674: 350. Az eseményről maga Schmeisser számolt be részletesen a naplóíró Stephan Gerlachnak.

Konstantinápolyba.[23] Korábbi hivatalviseléseire vonatkozóan nem rendelkezünk konkrét információval. A követségen 1575-től „sifrírozó írnokként" (levelek titkosítója) dolgozott,[24] havi 10 rajnai forint fizetésért.[25] Nem sokkal később előléptették, és 1576 végén már követségi titkárként említették a források.[26] Feladatai nem korlátozódtak kizárólag az írásbeli ügyek intézésére, hanem előfordultak olyan esetek is, amikor a Fényes Portán kellett megjelennie az egyik követségi tolmács (általában Mathia dal Faro) kíséretében,[27] ahol aztán tárgyalásokat folytatott elsősorban az Oszmán Birodalom mindenkori nagyvezírével. Ezzel kapcsolatban két konkrét esetet említenék: egyszer 1577. október 7-én, amikor is Szokollu Mehmed nagyvezír (1565–1579) és a többi vezírpasa előtt kellett megjelennie;[28] máskor pedig 1581 júliusának végén, amikor az éves diplomáciai ajándékok elmaradására kellett magyarázatot adnia Kodzsa Szinán nagyvezírnek.[29] Mindemellett pedig a többi európai keresztény követséggel (pl. franciával) való kapcsolattartásból is kivette a részét.[30] Meg kell még említeni, hogy ezekben az években feltehetőleg szoros, baráti kapcsolatot alakított ki a követség evangélikus prédikátorával, Stephan Gerlachhal, aki gyakran említést tett róla a naplójában. Ilyenkor nem egy esetben Schmeisser korábbi emlékeit idézte fel (pl.: a fentebb említett Bruck an der Mur-i események), de közösen szerzett élményeikről is rendszeresen beszámolt.[31] Kapcsolatuk Gerlach távozása (1578) után sem szakadt meg, rendszeresen leveleztek egymással.[32] Ungand távozása után Schmeisser vállalta, hogy Konstantinápolyban marad, és az új követ, Joachim von Sinzendorf (1578–1581) mellett továbbra is ellátja a titkári teendőket, ezáltal biztosítva a minél zökkenőmentesebb átmenetet.[33] A Sinzendorfot követő Friedrich von Breuner követi időszakának első felében is hivatalban maradt, azonban 1581 nyarán egészségi állapotára hivatkozva kérelmezte a titkári tisztségből

[23] Gerlach 1674: 5.

[24] Ember 1946: 68. A tisztség valószínűleg hasonló lehetett a központi kormányzatban ebben az időben megjelenő fogalmazói pozícióval, mely a titkárok tehermentesítése céljából jött létre.

[25] David Ungnad Hans Trautsonhoz. Konstantinápoly, 1575. október 9. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 32. Konv. 1. fol. 52–57.

[26] David Ungnad II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1576. december 5. ÖStA HHStA Türkei I. Karton. 32. Konv. 2. fol. 97–102.

[27] Mathia dal Faro életére és pályafutására vonatkozóan lásd részletesebben: Stoyanova 2017: 95–108; Gillich 2025: 39–58.

[28] David Ungnad II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1577. november 3. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 36. Konv. 1. fol. 69–70.

[29] Friedrich von Breuner II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1581. július 31. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 44. Konv. 3. fol. 145v.

[30] David Ungnad II. Miksához. Konstantinápoly, 1575. június 26. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 31. Konv. 4. fol. 91.

[31] Gerlach 1674: 350.

[32] Ambrosius Schmeisser Stephan Gerlachhoz 1579–1582 között írott levelei a Tübingeni Egyetemi Levéltárban találhatók: Tübingen UB, Mh 466, Bd. 2, S. 157f, 188–190, 253–255, 483–486, 392, 604. (A levelek regesztáit lásd: https://thbw.hadw-bw.de/ansicht/person/5c332be664d4903d907f71b2) Utolsó letöltés: 2026. március 28.

[33] David Ungnad és Joachim von Sinzendorf II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1578. június 3–26. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 36. Konv. 3. fol. 144–164.

való felmentését és mielőbbi hazatérésének engedélyezését.[34] Továbbá rendszeres életjáradékért is folyamodott a bécsi udvarnál.[35] Végül 1582 augusztusában, a szultáni trónörökös körülmetélési ünnepségére érkező Bedeghi Nyáry István rendkívüli követségével térhetett haza.[36] Távozása előtt még kapott egy 300 tallér összegű „végkielégítést" is.[37] A fennmaradt írott forrásokban találhatunk utalást Breuner és Schmeisser közötti kapcsolatra is. Breuner alapvetően elégedett volt Schmeisser titkári működésével, és összességében pozitívan írt róla az uralkodónak címzett követjelentéseiben.[38] Schmeisser viszont bigott katolikusként hivatkozott Breunerre Stephan Gerlachnak írott egyik levelében, aki ráadásul két jezsuita atya befolyása alatt is állt.[39] Véleményem szerint ez a megjegyzés inkább a kettejük közötti vallási különbségeknek tudható be (Schmeisser evangélikus volt), semmint szakmai-személyes ellentétek megnyilvánulásának.

Bécsbe való visszatérése után nem sokkal – minden bizonnyal a Konstantinápolyban szerzett tapasztalatainak köszönhetően – az Udvari Haditanács kötelékébe került, ahol a továbbiakban mint felső-magyarországi hadititkár tevékenykedett.[40] Élete hátralévő részében itt folytatta karrierjét, azonban jelen ismereteink szerint nem sikerült további, magasabb pozíciót elérnie. Az elkövetkezendő években viszont folyamatosan kérvényeket nyújtott be az Udvari Kamarához, a konstantinápolyi kiküldetés alatt elmaradt fizetései miatt.[41] Az összeg kifizetését többször is jóváhagyták számára,[42] azonban feltételezhetően a tényleges kifizetésre nem került sor, mivel az ezt követő években újabb és újabb benyújtott kérvényekre találnunk adatokat. Időközben 1586-ban megnősült, és az esküvője alkalmából ajándékot is kapott az uralkodótól.[43] Halálának pontos időpontja

[34] Joachim von Sinzendorf és Friedrich von Breuner II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1581. július 1–2, július 11. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 44. Konv. 3. fol. 23r.

[35] David Ungnad II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1576. december 5. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 32. Konv. 2. fol. 97–102; Joachim von Sinzendorf és Friedrich von Breuner II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1581. július 1–2, július 11. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 44. Konv. 3. fol. 25r; ÖStA FHKA HFÖ Geschäftsbücher Hoffinanz Nr. 381. – Protokoll Expedit Wien – 1583. január 9. fol. 15v./február 11. fol. 82r.

[36] Friedrich von Breuner II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1582. augusztus 24, 27, 29. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 46. Konv. 3. fol. 226r.

[37] Graf 2016: 56.

[38] Joachim von Sinzendorf és Friedrich von Breuner II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1581. július 1–2, július 11. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 44. Konv. 3. fol. 24v; Friedrich von Breuner II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1582. augusztus 24, 27, 29. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 46. Konv. 3. fol. 226r.

[39] Ambrosius Schmeisser Stephan Gerlach-hoz. Konstantinápoly, 1581. szeptember–november. Tübingen UB, Mh 466, Bd. 2, S. 392.

[40] Hausenblasova 1996: 75. (1584/69r), 98. (1589/95r); Hausenblasova 2002: 280. (33/3)

[41] ÖStA FHKA HFÖ Geschäftsbücher Hoffinanz Nr. 381. – Protokoll Expedit Wien – 1583. január 2. fol. 2r; ÖStA FHKA HFÖ Geschäftsbücher Hoffinanz Nr. 387. – Protokoll Expedit Wien – 1584. április 5. fol. 209v.

[42] ÖStA FHKA HFÖ Geschäftsbücher Hoffinanz Nr. 401. – Protokoll Registratur Prag – 1585. augusztus 2. fol. 284r.

[43] ÖStA FHKA HFÖ Geschäftsbücher Hoffinanz Nr. 409. – Protokoll Registratur Prag – 1586. július 18. fol. 199v.

nem ismert, azonban 1597-ben már néhaiként szerepelt a forrásokban,[44] az ezt megelőző néhány évből pedig nem rendelkezünk írott adatokkal a személyével kapcsolatban. Érdekesség, hogy az özvegyének még 1603-ban is utaltak ki 100 forint kegydíjat.[45]

Dr. Bartholomaeus Pezzen

A 16. század második felének keleti diplomáciájában (David Ungnad mellett) kétségtelenül az egyik legjelentősebb karriert befutott szereplő dr. Bartholomaeus Pezzen volt. Katolikus vallású, tiroli nemesi család sarjaként látta meg a napvilágot 1550. augusztus 24-én Croviana bei Maléban. Korai életéről az alábbi adatok ismertek: 1574-ben a bolognai egyetemen szerzett doktori címet mindkét jogból, majd ugyanebben az évben Ernő főherceg udvartartásához csatlakozott.[46] 1577-ben az új állandó követ, Joachim von Sinzendorf kíséretével utazott Konstantinápolyba,[47] ahová 1578. január 1-jén vonultak be.[48] Ebből az időből, valamint korábbról nincs említés Pezzenről a követséggel kapcsolatban. Az első konkrét adat 1578 novemberéből származik, amikor is Sinzendorf a titkáraként hivatkozott rá az egyik követjelentésben. Ebben fizetésének 20-ról 30 rajnai forintra emelését kérvényezte az uralkodónál,[49] amit később jóvá is hagytak számára.[50] Ezekben az években a fent említett Ambrosius Schmeisser titkártársa volt. A továbbiakban átlagosan évente egy-két alkalommal bukkant fel a neve a követjelentésekben. Egyik alkalommal arról olvashatunk, hogy az oszmánok megpróbálták „beszervezni",[51] máskor pedig éppen nála jelentkezett informátornak egy személy Uludzs Ali kapudán pasa (a flotta parancsnoka) környezetéből.[52] Ezen esetekből kitűnik, hogy nemcsak a

[44] ÖStA FHKA HFÖ Geschäftsbücher Hoffinanz Nr. 502. – Protokoll Expedit Wien – 1597. január 18. fol. 83v.

[45] Az Udvari Kamara a hadi fizetőmesterhez. Bécs, 1603. május 13. ÖStA FHKA HFU RN. 78 Konv. 1603. május fol. 315.

[46] Müller 2006: VII. 174.

[47] Joachim von Sinzendorf kíséretével 1577 novemberének elején indulhatott el Bécsből, ugyanis november 13-án érkeztek meg Komáromba. Joachim von Sinzendorf II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1577. november 19. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 36. Konv. 1. fol. 131–136.

[48] David Ungnad és Joachim von Sinzendorf II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1578. január 3. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 36. Konv. 2. fol. 7–17.

[49] Joachim von Sinzendorf II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1578. november 15–22. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 37. Konv. 3. fol. 113–130.

[50] II. Rudolf Joachim von Sinzendorfhoz. Prága, 1579. január 9. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 38. Konv. 2. fol. 39–44.

[51] Joachim von Sinzendorf II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1580. július 4–6. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 42. Konv. 1. fol. 215r.

[52] Joachim von Sinzendorf és Friedrich von Breuner II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1581. május 13. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 44. Konv. 2. fol. 16r.

mindennapi hivatali ügyek intézéséből – ideértve a kimenő levelek titkosítását és a beérkezők dekódolását –, hanem a hírszerzésből is aktívan kivette a részét.

A titkári időszakából származó források a legtöbb esetben csak egy-két információt említenek meg vele kapcsolatban. Az egyik kivétel Friedrich von Breuner 1581. július legelején kelt, az előző fél év eseményeit összefoglaló követjelentése, melyben részletesebb képet fest a titkár személyéről. Ebből egyrészt kiderül, hogy Pezzen kérelmezte a hivatali feladatai alóli felmentését, valamint mielőbbi hazatérésének engedélyezését is. E tekintetben hasonlóan vélekedett a fent említett másik titkárral, Ambrosius Schmeisserrel. A két titkár együttes távozása teljesen megbénította volna a követség működését, azonban Breunernek sikerült maradásra bírnia őket még legalább egy évig. Mindemellett a szövegből felsejlenek Pezzen családi kapcsolatai is: idős szülei ugyanebben az évben hazahívták, mert haláluk előtt még egyszer látni kívánták gyermeküket. Kérésüknek nyomatékot adva kitagadást, valamint az örökségből való kizárást is kilátásba helyeztek, amennyiben nem teljesül az óhajuk. A forrásból kitűnik, hogy Breuner alapvetően megértéssel és együttérzéssel fordult Pezzen kérése felé, mondván addigi pályafutásával rászolgált erre az engedményre. Arról azonban szó sem lehetett, hogy mindkét titkár egyszerre távozzon, így Pezzen visszatéréséig Schmeissernek mindenképpen Konstantinápolyban kellett maradnia. Breuner egyébként maradéktalanul elégedett volt Pezzen munkájával, véleménye szerint képességei, rátermettsége és tapasztalata miatt nélkülözhetetlen tagja volt a követségnek.[53]

Pezzen elvileg már július 11-én elindult haza. Érdekesség, hogy Breuner saját hatáskörben engedte el, és nem várta meg az erre felhatalmazó engedély megérkezését Bécsből. Tette mindezt feltehetően azért, hogy így Pezzen minél hamarabb vissza tudjon térni Konstantinápolyba.[54] A forrásokból nem derül ki egyértelműen, hogy Pezzen az éppen akkor távozó korábbi követ, Joachim von Sinzendorf kíséretével tartott volna, ugyanis Sinzendorf elvileg már egy hónappal korábban, június 9-én elhagyta Konstantinápolyt.[55] Ennek ellenére az tűnne logikusnak, hogy együtt tették meg a hazavezető utat. A következő hónapok eseményeiről csak kevés információval rendelkezünk. Annyi tudható, hogy október 10-én Prágában tartózkodott,[56] majd november 3-án érkezett meg Bécsbe.[57] A Konstantinápolyba való visszaindulás előzményeként Ernő főherceg hitlevelet kért,[58]

[53] Joachim von Sinzendorf és Friedrich von Breuner II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1581. július 1–2, július 11. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 44. Konv. 3. fol. 23r–24r.

[54] Joachim von Sinzendorf és Friedrich von Breuner II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1581. július 1–2, július 11. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 44. Konv. 3. fol. 31r; Friedrich von Breuner Joachim von Sinzendorfhoz. Konstantinápoly, 1581. július 22. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 44. Konv. 3. fol. 104r.

[55] Joachim von Sinzendorf és Friedrich von Breuner II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1581. június 10, 12, 24. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 44. Konv. 2. fol. 107r.

[56] II. Rudolf Ernő főherceghez. Prága, 1581. október 10. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 45. Konv. 2. fol. 1r.

[57] Ernő főherceg II. Rudolfhoz. Bécs, 1581. november 4. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 45. Konv. 2. fol. 122v.

[58] Ernő főherceg Ali budai pasához. Bécs, 1581. november 26. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 45. Konv. 2. fol. 224r.

majd rövidesen kapott is számára Ali budai pasától (1580–1584).[59] Ezt követően nem sokkal minden bizonnyal útra kelt,[60] ugyanis január 28-án meg is érkezett a követségre.[61] Útiköltségként 400 tallért határoztak meg neki, azonban 1582 augusztusáig az összegnek csak a felét kapta kézhez. Emellett viszont úgy tűnik, sikerült további maradásra bírni, ugyanis beleegyezett, hogy még további három évig ellássa a követség titkári feladatait. Breuner továbbra is elégedett volt a munkájával, ezért is kérvényezte a titkár fizetésének 360 tallérról 500-ra emelését.[62]

Ahogyan fentebb Ambrosius Schmeisser esetében láthattuk, úgy a követek Pezzent is időnként tárgyalni küldte az oszmán főméltóságokhoz. Ilyen esetekben a követség egyik dragománja, feltehetően Mathia dal Faro is vele tartott.[63] Ambrosius Schmeisser 1582 augusztusában távozott a követségről,[64] így ezután Pezzen lépett elő rangidős titkárrá, társául pedig Paul Rosát nevezték ki. Személye az ezt követő egy évben nemigen bukkan fel a forrásokban. Jelentősége azonban 1583 augusztusától fogva alaposan felértékelődött, ugyanis a regnáló követ, Friedrich von Breuner váratlan és tragikus halála után neki – mint a legtöbb hivatali tapasztalattal rendelkező tisztségviselőnek – kellett átvennie a követség ideiglenes irányítását.[65]

Breuner halála után nem sokkal érkezett meg Konstantinápolyba Paul von Eizing ajándékvivő rendkívüli követ. Az ő feladata alapvetően csak annyi lett volna, hogy leszállítja és átadja a szultánnak, valamint az oszmán főméltóságoknak a császár éves diplomáciai ajándékait. Azonban a vis maior helyzet rendezésére végül is az a döntés született, hogy Eizing maradjon Konstantinápolyban, és vegye át a követség irányítását. Pezzen személye viszont a továbbiakban is nélkülözhetetlen maradt, és minden bizonnyal rá hárult a követség mindennapi ügyeinek intézése is. Továbbá ekkor a titkári pozíció mellé még elvileg az ágensi címet is megkapta, mellyel az állandó követ utáni második helyet foglalta el a követségen.[66] A források tanúsága szerint Pezzen ezek után sem volt elégedett a helyzettel, ugyanis kérvényezte az udvarnál, hogy 1584-ben, hatévi szolgálat után hazatérhessen.[67] Bécsből azonban arra kérték, hogy maradjon legalább

[59] Ali budai pasa Ernő főherceghez. Buda, 1581. december 6. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 45. Konv. 3. fol. 1r.

[60] ÖStA FHKA HFÖ Geschäftsbücher Hoffinanz Nr. 369. – Protokoll Registratur Wien – 1581. szeptember 5. fol. 227. Pezzen útlevele szerint négy kocsi és négy ló bevitelére kapott engedélyt.

[61] Friedrich von Breuner II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1582. február 3. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 46. Konv. 1. fol. 48r.

[62] Friedrich von Breuner II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1582. augusztus 24, 27, 29. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 46. Konv. 3. fol. 226v.

[63] Friedrich von Breuner II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1582. május 26, 28. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 46. Konv. 2. fol. 150v.

[64] Friedrich von Breuner II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1582. augusztus 24, 27, 29. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 46. Konv. 3. fol. 226r.

[65] dr. Bartholomaeus Pezzen II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1583. augusztus 20. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 49. Konv. 1. fol. 222r.

[66] Az Udvari Haditanács véleménye. Bécs, 1583. szeptember 4. ÖStA HHSTA Türkei I. Karton 49. Konv. 2. fol. 65v.

[67] Dr. Bartholomaeus Pezzen II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1583. november 7. ÖStA HHStA Türkei I.

még egy évig Konstantinápolyban,[68] közben viszont már elkezdték keresni a lehetséges utódokat a titkári tisztségre.[69] Mindemellett tisztában voltak tapasztaltságával és személyének jelentőségével, így majdhogynem elvárás volt vele szemben a szolgálat további folytatása. Nemcsak a diplomáciai tapasztalatai tették rendkívül értékessé, hanem találunk utalást arra vonatkozóan is, hogy valamilyen szinten sikerült az oszmán-török nyelvet is elsajátítania, aminek következtében még inkább felértékelődött a személye.[70] A 16. században általánosságban véve sem a követek, de még a titkárok sem beszélték a nyelvet, emiatt teljesen ki voltak szolgáltatva a helyi születésű keresztény, valamint az európai származású, de muszlim hitre áttért (renegát) tolmácsoknak.[71] Ebből kifolyólag az, hogy Pezzen legalább valamilyen szinten értette a nyelve, mindenképpen komoly fegyverténynek tekinthető. Mindennek mondhatni egyenes következménye volt, hogy Paul von Eizing követsége (1583–1587) végének közeledtével, 1586 nyarán Pezzent Prágába rendelték, ahol aztán végül őt magát nevezték ki a követség élére.[72] 1587. május 16-án indult útnak kíséretével Bécsből,[73] majd július 1-jén vonult be Konstantinápolyba.[74]

Dr. Bartholomaeus Pezzen további pályafutását csupán vázlatosan kívánom ismertetni, ugyanis olyan gazdag és színes karriert futott be, melynek részletesebb feltárása még várat magára, emellett pedig jelen tanulmány terjedelmi kereteit is túllépné.[75] 1587 és 1591 között viselte a konstantinápolyi Habsburg-követ hivatalát,[76] mely időszakból nagy mennyiségű iratanyag áll rendelkezésünkre, mindmáig feldolgozásra várva.[77] Pezzen követsége már egyértelműen a közelgő háború veszélyének árnyékában telt, azonban úgy tűnik, neki még sikerült megőriznie a saját maga és a követség pozícióját az egyre ellenségesebbé váló környezetben. Szerencséjére az 1591. év végén még időben sikerült elhagynia az Oszmán Birodalmat, így elkerülte utóda, Friedrich von Kreckwitz követ (1591–1592/1593) későbbi tragikus sorsát.[78]

Karton 49. Konv. 3. fol. 88.

[68] II. Rudolf Paul von Eizinghez. Prága, 1584. február 10. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 50. Konv. 2. fol. 2, 7.

[69] Ernő főherceg II. Rudolfhoz. Bécs, 1584. március 10. ÖStA HHSTA Türkei I. Karton 5. Konv. 2. fol. 35–38.

[70] Dr. Bartholomaeus Pezzen Ernő főherceghez. Buda, 1587. május 24. ÖStA HHSTA Türkei I. Karton 61. Konv. 1. fol. 189–196. Pezzen négyszemközt tárgyalt a budai pasával visszaúton Konstantinápolyba.

[71] Matuz 1975: 26–60; Ács 2002: 15–27; Stoyanova 2017: 95–108; Gillich 2025: 39–58.

[72] Ernő főherceg II. Rudolfhoz. Bécs, 1586. október 10. ÖStA HHSTA Türkei I. Karton 58. Konv. 1. fol. 27–28.

[73] Ernő főherceg II. Rudolfhoz. Bécs, 1587. május 16. ÖStA HHSTA Türkei I. Karton 61. Konv. 1. fol. 105–106.

[74] Paul von Eizing és dr. Bartholomaeus Pezzen II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1587. július 9–10. ÖStA HHSTA Türkei I. Karton 62. Konv. 1. fol. 41–53.

[75] Pezzen követi kinevezését Sinka Viktor dolgozta fel: Sinka 2024: 439–452.

[76] Dr. Bartholomaeus Pezzen és Friedrich von Kreckwitz Ernő főherceghez. Konstantinápoly, 1592. január 31–február 1. ÖStA HHSTA Türkei I. Karton 77. Konv. 1. fol. 11–26.

[77] ÖStA HHSTA Türkei I. Karton 64–74.

[78] Spuler 1935: 329.

Hosszú, közel másfél évtizedes diplomáciai kiküldetése után Bécsben továbbra is kamatoztatni tudta a korábban megszerzett tapasztalatait. Karrierjét – Ambrosius Schmeisserhez hasonlóan – az Udvari Haditanácsnál folytatta, ahol 1595-ben a legfőbb haditanácsosi (*Oberst Kriegsrat*) címet nyerte el. 1592 novemberében megnősült, feleségét Eva von Fürstnek hívták.[79] 1595. február 20-án előbb cseh nemesi címet, azután pedig 1596-ban a magyar indigenátust is megszerezte.[80] 1598-ban tagja volt annak a császári biztosokból álló küldöttségnek (Szuhay István és Istvánffy Miklós mellett), amely II. Rudolf császár és király nevében átvette Erdélyt és a Partiumot Báthory Zsigmond leköszönő erdélyi fejedelemtől. Később pedig (sikertelen) tárgyalásokat folytatott Damad Ibrahim nagyvezírrel (1599–1601) is egy esetleges békekötés lehetőségéről.[81] Meg kell említeni, hogy ők ketten régi ismerősök voltak még Pezzen konstantinápolyi éveiből. Annak idején Ibrahim – akkoriban még mint ruméliai beglerbég – alapvetően jóindulattal viszonyult a Habsburg-követséghez és annak tagjaihoz, így jó kapcsolatot sikerült kiépíteni vele.[82] Pályafutásának csúcsa egyértelműen 1603. december 30-án érkezett el, amikor is több évtizedes szolgálatainak elismeréseképpen II. Rudolf császár az arisztokrácia körébe emelte, és a von Ulrichskirchen nevet adományozta neki. Dr. Batholomaeus Pezzen alig másfél évvel később, 1605 májusának legvégén hunyt el Bécsben.[83]

Paul Rosa

Ambrosius Schmeisser és dr. Bartholomaeus Pezzen mellett Paul Rosa volt a harmadik személy, aki 1582-től titkárként szolgált Friedrich von Breuner követsége idején. Rosa körmöcbányai származású evangélikus volt, aki Bécsben, Augsburgban és Jénában folytatott tanulmányok után jogi végzettséget szerzett (*licentiatus juris*).[84] 1578-ban Joachim von Sinzendorf követ kíséretének tagjaként érkezett Konstantinápolyba.[85] A követségen valószínűleg rögtön bekapcsolódott a hivatali munkába, ahol minden bizonnyal eredményesen végezhette feladatait, ugyanis neve már 1581 nyarán felmerült mint lehetséges jövendő titkár, akinek a titkos levelezés lebonyolítása lenne a feladta.[86] Kinevezését II. Rudolf császár az október 6-án Breunernek címzett levelében hagyta

[79] Müller 2006: VII. 174–175.
[80] Spuler 1935: 328.
[81] Loebl 1907: 45.
[82] Friedrich von Breuner II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1582. augusztus 24, 27, 29. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 46. Konv. 3. fol. 216v–217r.
[83] Loebl 1907: 46–47.
[84] Paul Rosa korai életéről lásd részletesen: Kecskeméti 2007: 639–664.
[85] Paul von Eiznig II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1584. november 28–29. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 53. Konv. 1. fol. 107–108.
[86] Joachim von Sinzendorf és Friedrich von Breuner II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1581. július 1–2, július 11. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 44. Konv. 3. fol. 25r.

jóvá.[87] 1582. január 4-től dolgozott Schmeisser és Pezzen mellett havi 10 rajnai forintos fizetéssel,[88] így Schmeisser távozásáig fél év állt a rendelkezésére, hogy megszerezze a tisztség ellátásához szükséges legfontosabb ismereteket. Ambrosius Schmeisser 1582 augusztusában hagyta el Konstantinápolyt, így ettől kezdve Rosa már teljes állásban dolgozott a rangidős titkárrá előlépett dr. Bartholomaeus Pezzen mellett, a fizetését pedig havi 20 rajnai forintra emelték.[89] 1583-tól kezdve azonban gyakran betegeskedett, emiatt pedig rendszeresen kérvényezte, hogy engedélyezzék a hazautazását. Erre végül nem került sor, így hivatalban lévő követségi titkárként hunyt el Konstantinápolyban 1586 nyarán. Halálával nagy űrt hagyott maga után, komoly kihívások elé állítva a döntéshozókat az utódlását illetően, ugyanis akkoriban nem volt olyan alkalmas személy a követségen, aki betölthette volna a hivatalt.[90]

Niklas (Nicolas) von Haunold

Végezetül az itt tárgyalt negyedik személyt hivatalosan sosem említették követségi titkárként a források, azonban feladatköre nem sokban térhetett el tőle. Niklas (Nicolas) von Haunold feladatkörét valószínűsíthetően a bécsi központi adminisztrációban éppen ebben az időszakban kialakult új, az írnok és a titkár között elhelyezkedő, ún. fogalmazó megnevezéssel lehetne legjobban leírni.[91]

Haunold 1556. április 10-én született a sziléziai Breslauban, evangélikus felekezetű családban. 1576-ban iratkozott be a wittenbergi egyetemre,[92] majd 1580-ban pedig az Udvari Kamara írnokaként említették.[93] A következő adat vele kapcsolatban, hogy 1581 nyarán már Konstantinápolyban a követségen tartózkodott. Ebből következik, hogy minden bizonnyal az év elején, Friedrich von Breuner kíséretével kellett hogy odaérkezzen. A követ személyes szolgálójaként hivatkozik rá, aki rendelkezik hivatali tapasztalattal, és igen jártas a latin nyelvben, továbbá megemlítette Haunold kamarai

[87] II. Rudolf Friedrich von Breunerhez. Prága, 1581. október 6. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 45. Konv. 2. fol. 8v.

[88] Friedrich von Breuner II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1582. augusztus 24–29. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 46. Konv. 3. fol. 227r.

[89] Paul von Eizing II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1584. november 28–29. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 53. Konv. 1. fol. 107–108.

[90] Paul von Eizing Ernő főherceghez. Konstantinápoly, 1586. augusztus 17. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 57. Konv. 4. fol. 58/2–80.

[91] Ember 1946: 68.

[92] Pusch 1987: 113.

[93] Hausenblasova 1996: 56. (1580/23v)

múltját is.[94] Az uralkodó végül jóváhagyta Haunold hivatali alkalmazását a követségen.[95] A következő évben Breuner kérte az uralkodót, hogy engedélyezzen 10 rajnai forint havi fizetést Haunold számára, ugyanis Schmeisser távozásával még inkább szükség volt rá a hivatali ügyek intézése során.[96] A konstantinápolyi éveiről azonban összességében csak kevés információt ismerünk,[97] azok is elsősorban a fizetését,[98] valamint a hazautazása iránti kérelmeit említik.[99] Érdekesség, hogy a forrásokban a legtöbb esetben együtt szerepelt a neve a fentebb említett Paul Rosával. Utoljára 1586-ban említik Konstantinápolyban, így feltehetően nem sokkal később, Paul von Eizing leköszönő követ kíséretével térhetett haza.[100] Ezt követően az Udvari Kamara kötelékébe került vissza és 1589-ben fogalmazóként említették a források.[101] A tizenöt éves háború (1591/1593–1606) alatt a hadszínteret is megjárta, ugyanis jelen volt Mátyás főherceg 1594-es magyarországi hadjáratában,[102] majd dr. Bartholomaeus Pezzent kísérte el a fent említett 1598-as erdélyi útjára.[103] A későbbiekben feljebb lépett a ranglétrán, mert 1601. július 1-től már kamarai titkárként szerepelt a forrásokban havi 30 rajnai forintos fizetéssel és évi 100 rajnai forint fizetéskiegészítéssel.[104] Pályafutásának csúcsa minden bizonnyal a császári tanácsosi cím elnyerése lehetett (1610-ben említve).[105] Karrierjének későbbi szakasza kevésbé ismert, így annak feltárására még további kutatások szükségesek. Ismerjük családi hátterét is: feleségét Maria Hülsenbecknek (1567–1597) hívták, négy gyermekük született, azonban mindannyian még apjuk életében elhunytak. Niklas

[94] Joachim von Sinzendorf és Friedrich von Breuner II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1581. július 1–2, július 11. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 44. Konv. 3. fol. 25v. A követjelentésben Breuner valójában a kancelláriát jelölte meg Haunold korábbi „munkahelyének", azonban minden bizonnyal az Udvari Kamara „kancelláriáját" (*Hofkammercanzlei*) értette alatta.

[95] II. Rudolf Friedrich von Breunerhez. Prága, 1581. október 6. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 45. Konv. 2. fol. 8v–9r.

[96] Friedrich von Breuner II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1582. augusztus 24–29. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 46. Konv. 3. fol. 227r.

[97] Az eddigi kutatás két történeti művet is igyekezett hozzá kötni. Az egyik az 1582-es szultáni trónörökös körülmetélési ünnepségét részletesen bemutató leírás (Terzioğlu 1995: 97.), a másik pedig a Díván egyik vezírpasájának a szultán lányával kötött házasságáról készült szöveg. (Radway 2023: 183.) Mindkét szöveg Johannes Löwenklau *Neuwe Chronica türckischer Nation* című korabeli kiadásában maradt fenn. (Löwenklau 1590: 468–514, 532–535.)

[98] Az Udvari Haditanács véleménye. Bécs, 1586. április 28. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 57. Konv. 2. fol. 76–100.

[99] Dr. Bartholomaeus Pezzen II. Rudolfhoz. Konstantinápoly, 1583. november 7. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 49. Konv. 3. fol. 88v.

[100] Paul von Eizing Ernő főherceghez. 1587. október 15. körül. ÖStA HHStA Türkei I. Karton 63. Konv. 3. fol. 90–94.

[101] Hausenblasova 1996: 99. (1589/96r).

[102] ÖStA FHKA NÖHA H 84/1.

[103] ÖStA FHKA HFÖ Geschäftsbücher Hoffinanz Nr. 516. - Protokoll Registratur - 1598. február 1. fol. 22v.

[104] Hausenblasova 2002: 282. (35/15). 1612-ben még hivatalban volt, mint kamarai titkár.

[105] MNL OL E 15 101. db. Nr. 27. ex 1620. március.

(Nicolas) von Haunold hosszú, több évtizedes pályafutás után végül 1622. május 9-én hunyt el Bécsben.[106]

***

A követségi titkárok pályafutásai a fennmaradt források alapján vázlatosan rekonstruálhatók, azonban a mélyebb részletek ezekből ritkán ismerhetők meg. Az iratok legtöbbször nem taglalják a titkárok mindennapi feladatait, inkább csak a fizetéseikkel kapcsolatos problémákat és az udvarhoz benyújtott kérvényeiket, valamint az azokra adott döntéseket említik. Tényleges diplomáciai feladatellátásaikra vonatkozóan is csak elejtett információkat találhatunk, azonban tágabb kontextusban vizsgálva őket tisztább képet kaphatunk jelentőségükről. A 16. század második felében Konstantinápolyban szolgálatot teljesítő Habsburg állandó követek között csak kevesen voltak olyanok, akik valós diplomáciai, különösen a keleti diplomáciában szerzett tapasztalatokkal rendelkeztek. Így kiküldetésük során logikusan rá voltak utalva a követségi titkárokra (és mellettük a tolmácsokra), akik mivel hosszabb időn keresztül tartózkodtak az Oszmán Birodalom központjában, ezért kézzelfoghatóbb tapasztalatokkal rendelkeztek. A két titkár egyazon idejű alkalmazásának gyakorlata pedig a folytonosságot volt hivatott képviselni, így az egyik titkár akadályoztatása esetén a másik is képes volt egyedül tovább vinni a folyó ügyek intézését.

A Breuner-követség első felében az 1574 óta Konstantinápolyban szolgáló Ambrosius Schmeisser töltötte be a rangidős titkári pozíciót. Pályáját David Ungnad alatt kezdte, aki a korszak keleti diplomáciájának egyik legjelentőseb karrierjét futotta be. Az őt követő Joachim von Sinzendorf és Friedrich von Breuner alatt pedig Schmeisser már kulcsszerepet játszhatott nemcsak a mindennapi ügyek intézésében, hanem alkalmanként a diplomáciai küldetésekben is. Az 1578-ban érkező dr. Bartholomaeus Pezzen is hasonlóan három követ alatt szolgált, majd Schmeissernél is jelentősebb sikereket könyvehetett el: 1587-ben – a 16. században egyedüliként – a titkári tisztségből a követi pozícióba emelkedett. Ennek következtében közel másfél évtizeden keresztül gyakorolt meghatározó befolyást a konstantinápolyi diplomáciára. További karrierjükben pedig mindketten eredményesen tudták kamatoztatni az ott megszerzett tudásukat és tapasztalataikat az Udvari Haditanácson belül. Mellettük úgy tűnik, Paul Rosa és Niklas (Nicolas) von Haunold szerepe kisebb volt ebben a periódusban. Rosát minden bizonnyal betegsége és korai halála akadályozta meg a karrierjének szélesebb kibontakozásában. Haunold, bár úgy tűnik alacsonyabb pozíciót töltött be a követségen, a későbbiekben viszont egy hosszú és jelentős karriert futott be az Udvari Kamara kötelékén belül, amiben azonban valószínűleg kisebb szerepe volt a diplomáciai kiküldetése során megszerzett tapasztalatoknak.

[106] Pusch 1987: 113.

Források

Österreichisches Staatsarchiv Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien (ÖSTA HHStA)
Türkei I. 1521–1740.
Österreichisches Staatsarchiv Finanz- und Hofkammerarchiv, Wien (ÖSTA FHKA)
Hoffinanz Österreich (HFÖ) 1500–1762.
Hoffinanz Ungarn (HFU) 1275–1762.
Niederösterreichische Herrschaftsakten (NÖHA) 1500(ca.) –1749.
Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár (MNL OL)
E 15 Expeditiones camerales, 1533–1772.
Universitätsbibliothek, Tübingen (UB)

Gerlach, Samuel (Hg.) 1674: *Stephan Gerlachs deß Aeltern Tage-Buch der von zween glorwürdigsten römischen Kaysern, Maximiliano und Rudolpho, beyderseits den Andern dieses Nahmens an die ottomanische Pforte zu Constantinopel abgefertigten und durch den Wohlgebornen Herrn Hn. David Ungnad, Freiherrn zu Sonnegk und Preyburg […] mit würcklicher Erhalt- und Verlängerung des Friedens zwischen dem Ottomannischen und Römischen Kayserthum und demselben angehörigen Landen und Königreichen glücklichst-vollbrachter Gesandtschafft.* Frankfurt am Main.
Graf, Tobias P. (Hg.) 2016: *Der Preis der Diplomatie. Die Abrechnungen der kaiserlichen Gesandten an der Hohen Pforte, 1580–1583. Eine Quellenedition.* Heidelberg.
Löwenklau, Johannes (Hg.) 1590: *Neuwe Chronica türckischer Nation*. Frankfurt am Main.

Hivatkozott irodalom

Ács Pál 2002: Bécsi és magyar renegátok mint szultáni tolmácsok: Mahmud és Murád, In: Fodor Pál – Pálffy Géza – Tóth István György (szerk.): *Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére.* Budapest, 15–27.
Ágoston Gábor 2022: *Az Oszmán Hódítás és Európa*. Budapest.
Ember Győző 1946: *Az újkori magyar közigazgatás története Mohácstól a török kiűzéséig.* (Magyar Országos Levéltár kiadványai, III. Hatóság- és hivataltörténet 1.). Budapest.
Fenyvesi László 1986: A (Habsburg)–magyar diplomáciai kapcsolatok krónikája. In: Kovács József László (szerk.): *Ungnád Dávid konstantinápolyi utazásai.* (Magyar Ritkaságok). Budapest, 332–354.
Gillich Olivér 2024: A konstantinápolyi Habsburg követség az 1580-as évek elején, In: Molnár Dániel – Molnár Dóra – Nagy Adrián Szilárd (szerk.): *XXVII. Tavaszi Szél Konferencia 2024. Tanulmánykötet, II.* Budapest, 450–461.

Gillich Olivér 2025: Két levél a Habsburg Monarchia 16. századi keleti diplomáciájának történetéhez. *Lymbus. Magyarságtudományi Forrásközlemények* (23.) 39-58.

Hammer-Purgstall, Joseph von 1829: *Geschichte des osmanischen Reiches, grossentheils aus bisher unbenützen Handschriften und Archiven, durch Joseph von Hammer. Vierter Band: Vom Regierungsantritte Murad des Dritten bis zur zweyten Entthronung Mustafa's I. 1574–1623.* Pest. https://doi.org/10.1007/s001250050618

Hausenblasova, Jaroslava (Hg.) 1996: Seznamy dvořanů císaře Rudolfa II. z let 1580, 1584 a 1589. In: *Paginae Historiae: Sborník Státního ústředního archivu v Praze.* (4.) Praha, 39–160.

Hausenblasova, Jaroslava 2002: *Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576–1612.* (Fontes historiae artium 9.) Praha.

Kecskeméti Gábor 2007: Egy alig ismert 16. századi humanista: a körmöcbányai Paulus Rosa. *Irodalomtörténeti Közlemények* (111.) 639–664.

Loebl, Alfred 1907: Pezzen von Ulrichskirchen, Barthlmä Freiherr. In: *Allgemeine Deutsche Biographie* (53.) Leipzig, 41–47.

Matuz József 1975: Die Pfortendolmetscher zur Herrschaftszeit Süleymāns des Prächtigen. *Südost-Forschungen* (34.) 26–60.

Müller, Ralf C. 2006: *Prosopographie der Reisenden und Migranten ins Osmanische Reich (1396–1611).* Leipzig.

Papp Sándor 2003: *Die Verleihungs-, Bekräftigungs- und Vertragsurkunden der Osmanen für Ungarn und Siebenbürgen, Ein quellekritische Untersuchung.* Wien.

Pusch, Oscar 1987: *Die Breslauer Rats- und Stadtgeschlechter in der Zeit von 1241 bis 1741. Band 2.* (Veröffentlichungen der Forschungsstelle Ostmitteleuropa an der Universität Dortmund.) Dortmund.

Radway, Robyn Dora 2023: *Portraits of Empires. Habsburg Albums from the German House in Ottoman Constantinople.* Bloomington. https://doi.org/10.2307/jj.5806804

Reindl-Kiel, Hedda 2009: Power and submission. Gifting at royal circumcision festivals in the in the Ottoman Emprie. *Turcica* (41.) 37–58. https://doi.org/10.2143/TURC.41.0.2049288

Sinka Viktor Róbert 2024: Habsburg követváltás Konstantinápolyban Dávid Ungnád jelentése alapján (1586). *FONS. Forráskutatás és Történeti Segédtudományok* (31.) 4. 439–452.

Spuler, Bertold 1935: Die europäische Diplomatie in Konstantinopel bis zum Frieden von Belgrad (1739) 3. *Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven. Neue Folge.* (11.) 3–4. 313–366.

Stoyanova, Aneliya 2017: The dragomans of the Habsburg Embassy in Constantinople in the second half of the sixteenth century: the story of Matthias del Faro. *University of Limerick History Studies* (18.) 95–108.

Strohmeyer, Arno 2017: Trendek és perspektívák a kora újkori diplomáciatörténetben. A konstantinápolyi Habsburg diplomaták esete. *Történelmi Szemle* (59.) 2. 177–198.

Terzioğlu, Derin 1995: The Imperial Circumcision Festival of 1582: An Interpretation. *Muqarnas* (12.) 84–100. https://doi.org/10.2307/1523225

Török Pál 1930: *I. Ferdinánd konstantinápolyi béketárgyalásai 1527–1547.* Budapest.